

SPOLEČNOST
Waldorfské školy
PŘÍBRAM

Informace pro rodiče

Krátké seznámení s metodikou a principy
vzdělávání v mateřské škole a na základním
stupni **Waldorfské školy v Příbrami**

**Waldorfská škola Příbram chce být
společenstvím utvářejícím
sebevědomou, tvůrčí a zodpovědnou
lidskou bytost, schopnou
s láskou a moudrostí v srdci aktivně
ovlivňovat společnost
a svět kolem nás.**

vize Waldorfské školy Příbram

OBSAH

O DĚTECH	4
DUCHOVNÍ POZADÍ WALDORFSKÉ PEDAGOGIKY	5
PRVNÍ SEDMILETÍ – ŠKOLKA	9
DRUHÉ SEDMILETÍ – ZÁKLADNÍ ŠKOLA	11
Formování zvyklostí, sklonů, svědomí, charakteru a temperamentu	11
Formování paměti	13
1. třída	15
2. třída	16
3. třída	17
4. třída	17
5. třída	18
6. třída	19
7. třída	20
8. třída	21
9. třída	21
WŠ PŘÍBRAM A PŘIDRUŽENÉ AKTIVITY	23
ANTROPOSOFICKÁ SPOLEČNOST	24
OBEC KŘEŠŤANŮ	24
RODINNÉ CENTRUM POUPÁTKO	24
BÝT WALDORFSKÝM RODIČEM	26

O DĚTECH

Vaše děti nejsou vašimi dětmi.

Jsou syny a dcerami Života, toužícího po sobě samém.

Přicházejí skrze vás, ale ne od vás.

A třebaže jsou s vámi, přece vám nepatří.

***Můžete jim dát svou lásku, ne však své myšlenky,
neboť ony mají své vlastní myšlenky.***

***Můžete dát domov jejich tělům, ne však jejich duším,
neboť jejich duše přebývají v domově zítřka,
který vy nemůžete navštívit dokonce ani ve svých snech.***

***Můžete se snažit být jako ony, nepokoušejte se však
učinit je podobné sobě.***

Neboť život nekrácí zpět a nezastavuje se u včerejška.

Jste luky, z nichž jsou vaše děti vystřelovány jako živé šípy.

***Lučištník vidí na stezce nekonečna terč a napíná vás svou silou,
aby jeho šípy letěly rychle a daleko.***

Ať napínání rukou lučištníka je pro vás radostí.

Neboť jak miluje šíp, který letí, tak miluje také luk, který je pevný.

*Z knihy Prorok,
autor Chalíl Džibrán*

DUCHOVNÍ POZADÍ WALDORFSKÉ PEDAGOGIKY

Když se zeptáme jakýchkoli rodičů, jak má vypadat dokonalá škola pro jejich dítě, začnou nám hned říkat, co je pro ně důležité. Stejně tak v případě učitelů. Kdybychom tyto důležité principy shromáždili, zjistili bychom, že nedávají konzistentní obrázek, že jsou dokonce často protichůdné. Tato „schizofrenie“ se netýká ovšem pouze otázky pedagogiky, stejně bychom dopadli i v ostatních společenských tématech. Např. v politice víme, že se často shodneme, koho nechceme, ale už není možné se shodnout na tom, co chceme. **Zamysleli jsme se někdy nad tím, čím to je?**

Rudolf Steiner, zakladatel waldorfské pedagogiky, k tomu říká:

„Mnozí lidé by chtěli reformovat život, aniž by se skutečně vyznali v jeho základech. Kdo chce dávat návrhy, jak se má co dít v budoucnu, ten musí probádat život v jeho hlubinách.“ Ale co je vlastně život? Odkud se vzal? Kde se vzali lidé? Jak se lidstvo vyvíjí, čím prošlo a co ho čeká? Jak jsem se vyvíjel já? Co je důležité pro můj další vývoj? Co je důležité pro vývoj našich dětí?

Odpovědi na takovéto otázky a jejich vzájemné propojení do soudržného celku poskytují člověku světónázor. **Waldorfská pedagogika je založena na antroposofickém světovém názoru předloženém Rudolfem Steinerem.** Antroposofie je duchovní věda, tzn. že vědecky získává poznání fyzického i duchovního světa v provázaném celku.

Kdo zná život – v případě pedagogiky zákonitosti vývoje dítěte, tomu vyplynou úkoly jen ze života samého. Nevymýšlí si programy, nýbrž je vyčte z toho, co je. **V otázce výchovy je třeba pochopit přirozenou povahu dětství.** Pravidla pro výchovu pak vyplynou z bytosti vyvíjejícího se člověka jakoby sama sebou. Nejprve je však třeba zabývat se záhadou člověka.

Antroposofie nám říká, že vývoj jednotlivého člověka úzce souvisí s vývojem lidstva. Lidstvo prošlo různými kulturními epochami, ve kterých se z bytostí jednajících pudově staly postupně kulturní lidé. Podle antroposofie jsme byli přítomni ve všech předchozích epochách v naší minulých inkarnacích a z každé epochy si naše duchovní bytost odnesla plody vývoje. **Lidé, kteří se rodí, tedy nestojí na začátku, nýbrž mají za sebou dlouhý vývoj.** Tento vývoj je individuální, což vysvětluje, že i v rámci jedné rodiny mají různé děti různé sklony a vlohy. Jak se prolíná tento „duchovní vklad“ do života s vkladem genetickým se lze dočíst v antroposofické literatuře.

O člověku bychom měli dále vědět, že kromě anatomické stavby fyzického těla má též stavbu duševně-duchovní, která je pro fyzické smysly skrytá. Z tohoto pohledu má každý člověk čtyři články: **fyzické tělo, éterné tělo, astrální tělo a lidské já.** Fyzické tělo je to, co jako jediné uznává materialistický pohled na člověka, protože je jako jediné smyslově vnímatelné. Toto tělo sestává z hmotných látek fyzického světa. Éterné tělo nebo také tělo životních sil zahrnuje síly růstu a rozmnožování. Toto tělo oživuje hmotu a je tedy přítomno ve všech rostlinách, zvířatech a lidech. Vykonává tzv. základní životní funkce, tedy udržování tvaru, růst, regeneraci a rozmnožování živých bytostí. Éterné tělo, je skutečnost, kterou je možné „vidět“ v nadsmyslovém světě, to znamená, že k jeho pozorování je třeba v sobě vyvinout orgány vyššího vnímání, viz kniha Rudolfa Steinera „O poznávání vyšších světů“. Totéž platí o pozorování astrálního těla a já člověka.

Astrální neboli pocitové tělo je nositelem bolesti, slasti, pudu, žádosti, vášně atd. Tento článek mají kromě lidí také zvířata. Pocit nebo pud je to, co zvířata uvádí v pohyb. Každý člověk dokáže navíc ještě vnímat sebe sama jako individuální bytost, lidské já. Tato vlastnost je úzce spojena se schopností myšlení. V míře rozvinutí tohoto článku se lidé od sebe velmi liší; od nevzdělané bytosti, která následuje své pudy a vášně téměř jako zvíře, až po vzdělaného idealistu, který proměnil své pudy a vášně ve všelidské ideály, jež s láskou naplňuje. Rozdíl spočívá v tom, nakolik „já“ přepracovalo nižší články v průběhu jednotlivých životů.

V rámci celoživotního vzdělávání proměňuje člověk svoji emocionalitu tak, že dokáže svými myšlenkami ovládat své pudy, přání a vášně, čímž

povznáší své astrální tělo. **Pokud se svým myšlením dopracuje až k ucelenému spirituálnímu světonázoru, promění své astrální tělo v duchovní já.** Tento nový vyšší článek umožní člověku „vidět“ myšlenky v takzvaných imaginacích, člověk se stane jasnozřivým.

Pokud člověk prohloubí práci na sobě metodami duchovního školení tak, že přepracuje svoje zvyklosti, temperament, paměť, pak promění své éterné tělo v životního ducha. Tomuto stavu se v duchovním světě říká osvětlení a člověku je pak umožněno nahlédnout hlouběji do duchovního světa, např. na své minulé životy.

Ještě vyšší stupeň se nazývá zasvěcení a zde dochází k přepracování fyzického těla vlastními silami v duchovního člověka. Tento stupeň dává člověku síly k přetváření fyzického těla, např. k přetváření krevního oběhu, pulsu atd. Síla vědomí je taková, že člověk může zřít tajemství stvoření vesmíru a země tak skutečně, jako běžně vidí ve svém životě věci a události okolo sebe.

Práci na vyšších člancích má každý člověk sám ve svých rukou a vážné započetí této práce je nejdůležitějším rozhodnutím v životě člověka, protože má dopad i do následujících životů.

Jestliže však mluvíme o nositelích lidských vlastností, pak máme na mysli jen ony čtyři články, které už dnes mají všichni lidé. Na těchto čtyřech člancích pracujeme i jako vychovatelé.

Vývoj těchto čtyř článků probíhá postupně. Před fyzickým zrozením je člověk obklopen matčiným tělem. Zrozením propouští matka dítě a vystavuje ho okolnímu světu, který na člověka působí skrze smysly – dochází ke zrození fyzického těla. Po narození není ale ještě zrozeno éterné tělo. Až do výměny zubů, tedy přibližně sedmi let věku, obklopuje dítě éterná a astrální schrána lidí z jeho okolí. Po započetí výměny zubů nastává zrození éterného těla. Dítě pak ještě obklopuje astrální schrána až do doby pohlavního dozrání, teprve poté nastává zrození astrálního těla. Duchovní věda tedy hovoří o třech zrozeních člověka.

Ve waldorfské pedagogice se proto mluví o různém vývoji v jednotlivých sedmiletích, přičemž pedagogika je uzpůsobena pro výchovu v prvních třech sedmiletích člověka. Po třetím sedmiletí je v člověku

plně inkarnováno jeho já – klasická psychologie mluví o završení integrity osobnosti – a od této doby přebírá každý člověk svůj další vývoj sám. Není bez zajímavosti, že i poté mají další sedmiletí svoje zvláštní témata, ale o tom více v antroposofické literatuře.

Nikoho by určitě nenapadlo pomáhat dítěti ve vývoji tak, že by nenarozené dítě předčasně vytahoval z matčina těla. Každému je jasné, že by tím dítěti neprospěl. Málokdo si však uvědomuje, že pokud nevhodně působí v prvním sedmiletí na éterné tělo, ubírá dítěti životní síly, které mu budou později chybět. Totéž platí pro síly astrálního těla v druhém sedmiletí.

Umění výchovy se nemůže zakládat na obecných frázích typu „harmonický rozvoj vloh dítěte“, neboť zde chybí jakákoli představa, jak to učinit. Ve výchovném umění jde o znalost článků lidské bytosti a jejich detailního vývoje. Je třeba vědět, na kterou část lidské bytosti máme působit v určitém věku a jak se toto působení přiměřeně odehrává. To je naznačeno v následujících kapitolách.

*Čerpáno zejména z Rudolf Steiner,
Výchova dítěte z hlediska duchovní vědy.*

PRVNÍ SEDMILETÍ – ŠKOLKA

V prvním sedmiletí svého života buduje dítě především své fyzické tělo. Tělesné orgány dítěte nejsou ještě v době jeho narození zcela vyvinuty. Síly, které působí na dotváření těla, nazýváme silami éternými (životními silami). Tyto síly jsou však u malých dětí do velké míry závislé na éterném prostředí, které dítě obklopuje. To, v jakém prostředí dítě žije, co se kolem něj odehrává, má pro jeho vývoj zásadní význam. Dítě vnímá nejenom to, co je viditelné a slyšitelné. Intenzivně, i když nevědomě, vnímá také to, co se odehrává skrytě v mysli či duševním prožívání lidí, kteří jsou mu nablízku. Odtud, z vnějšku, získává dítě oporu a sílu pro své vlastní utváření. Tato skutečnost je základní orientací pro pedagogickou práci ve waldorfské mateřské škole.

Pro dítě do sedmi let je nejvýznamnějším způsobem učení přirozené **nápodobování**. Chůzi, řeči i základům svého myšlení se v nejranější fázi svého života učíme právě nápodobou lidí, ke kterým máme vytvořenou vazbu, jsou nám blízcí.

Činnosti ve waldorfské mateřské škole nejsou zaměřeny na výkon ve smyslu soutěživosti, ale mají vést k prožitku – prožitkové učení. Účinek těchto prožitků je zhodnocován v dlouhodobém kontextu. Rytmickým členěním aktivit a jejich opakováním během dne, týdne, měsíce i roku podporujeme u dítěte vnímání řádu a souvislostí. Prožitek harmonie a řádu dodává dítěti jistotu a pomáhá mu orientovat se ve světě.

Děti potřebují podmínky a dostatek času pro svou volnou hru, při které mohou uplatňovat vlastní nápady a vůli. Volná hra se v mateřské škole střídá s řízenými činnostmi, díky kterým se dítě učí být součástí společenství, brát ohled na druhé a respektovat pravidla.

Waldorfská mateřská škola je vybavena především hračkami a pomůckami z přírodních materiálů. Hračky ze dřeva, hedvábné a bavlněné látky, ručně šité panenky z vlny, háčkované míčky vyplněné fazolemi, dřívka, kaštiny apod. To vše jsou hračky, které v sobě nesou informaci o svém organickém původu a příznivým způsobem ovlivňují smysly dítěte. Univerzálnost a „nehotovost“ takových hraček podporuje dětskou fantazii a tvořivost mnohem lépe než „dokonalé“ hračky z plastů. Prostřednictvím říkadel a prstových her, které řečové schopnosti podporují, a dramatickou výchovou, poslechem vyprávěných nebo čtených pohádek je pečováno o rozvoj řeči.

Je všeobecně známo, že se waldorfská mateřská škola vyznačuje vysokou angažovaností rodičů. Rodiče pomáhají s přípravou některých slavností, účastní se společných tematických schůzek i rukodělných setkání, podílejí se na přípravě a průběhu jarmarků ve waldorfské škole. Jednou nebo dvakrát ročně organizují rodiče společný výlet do přírody, jehož se účastní celé rodiny dětí i učitelky mateřské školy.

Ke společnému zájmu podpořit zdravý vývoj dítěte, pomáhají i pravidelné individuální konzultace s rodiči.

DRUHÉ SEDMILETÍ – ZÁKLADNÍ ŠKOLA

„Podle principů waldorfské školy se pokoušíme především vzdělat člověka tak, aby se vhodným způsobem odhalilo to, co je v celém člověku skryto jako vlohy, a na druhé straně to, co ho správně staví do světa.“

Rudolf Steiner, GA 307, s.198

Pro zdravé a úspěšné zvládnutí školního období je nutné dobře posoudit školní zralost. Důležitým znakem – ne však jediným – je probíhající výměna zubů. Značí o tom, že síly formující v 1. sedmiletí fyzické orgány jsou nyní uvolněny zejména pro formování paměti, o které bude ještě více napsáno dále, ale i pro formování zvyklostí, sklonů, svědomí, charakteru a temperamentu, čemuž se ve waldorfských školách také věnuje velký prostor.

FORMOVÁNÍ ZVYKLOSTÍ, SKLONŮ, SVĚDOMÍ, CHARAKTERU A TEMPERAMENTU

Tak jako dítěti do sedmého roku musíme dávat fyzický vzor, tak musí být do okolí vyvíjejícího se člověka v druhém sedmiletí vědomě vnášeno všechno to, jehož smyslem a hodnotami se může řídit, vše, co mohou mít jako vzor morální.

Pro tato léta je hlavní princip následování a autorita. Na princip působení nelze v tomto případě nahlížet jako na setrávání v zastaralém pedantském způsobu výchovy, ale jako na hlubokou vnitřní potřebu mladého vyvíjejícího se člověka. Nejedná se tedy o vynucenou autoritu vychovatele. Záleží především na tom, aby mladý člověk měl kolem sebe ve svých vychovatelích osobnosti, jejichž nazíráním v sobě může probouzet žádoucí intelektuální a morální síly.

K živým autoritám musí přistupovat i autority chápané duchovně – vy-

právění o velkých postavách dějin, o vzorných mužích a ženách. Při výběru vyprávění musíme mít na zřeteli, aby před duši mladého člověka vystupovaly obrazy života hodné následování.

Komu nebylo umožněno vzhlížet k někomu v příslušném období s bezmeznou úctou, pyká za to ve svém pozdějším životě, neboť jeho životní síly zakrňují. Není-li o tyto síly v tomto věku pečováno, v budoucím životě hrozí syndrom vyhoření.

Pro zachování zdravých sil do budoucího života je kromě dobrých vzorů důležité, aby na dítě v tomto období nebylo působeno abstraktními pojmy, ale názorností, obrazností. **Abstraktní morální zásady v tomto období plodně nepůsobí.** To, co působí, jsou živoucí obrazy. Éterné tělo – zdroj životních sil – sílí tím, co si dítě rozluští z živých nebo předložených obrazů a podobenství.

Obrazností můžeme také dětem pomoci překonat špatné zvyky a sklony, když necháme na jeho fantazii působit vyprávění plné obrazů špatného člověka a líčení, k čemu ve skutečnosti onen sklon vede.

Velmi však záleží i na způsobu vyprávění. Nemůže být nahrazeno jen tak ledajakou četbou. Podobenstvím bychom neměli hovořit jen k rozumu, ale i k citu. Ke správnému působení musíme své obrazy prožívat – porozumět jejich obsahu, vnitřně se s nimi spojit, prodchnout je a oživit citem. Když k někomu mluvíme v obrazech, předáváme současně náš vztah k těmto obrazům. Pocit mluvícího plyne k naslouchajícímu a mezi vychovatelem a vychovávaným se pak bezprostředně přelévá život.

Tyto zde popsané aspekty se promítají do témat vyprávěcí látky, procházející jednotlivé ročníky (viz dále).

FORMOVÁNÍ PAMĚTI

Nyní je třeba podívat se na formování paměti v období 7.–14. roku. **V prvním sedmiletí zajišťují éterné síly formování těla, orgánů a jejich růst.** Výměnou zubů odvedly tyto síly poslední formotvorný impuls a poté jsou uvolněny. Nyní začnou výrazně formovat paměť. Na vývoj paměti musí být v tomto sedmiletí položen zvláštní důraz. Zameškáme-li to, bude mít paměť trvale menší kvalitu.

Fenomén dnešní doby – rozumová kultura, materialismus – se často obrací proti pouhému trénování paměti – memorování. Razí: nepřijímat nic, co člověk nechápe. Neuznává chápání citem, ale pouze rozumem.

Je třeba si však uvědomit, že pojmy jsou jen jeden z prostředků, jak porozumět světu. Například jako malé dítě přijímá skladbu řeči, učí-li se mluvit, do svého duševního organismu, aniž by k tomu potřebovalo vysvětlovat gramatické pojmy, tak se musí mladý člověk pro pěstování paměti učit věcem, jejichž pojmové chápání si osvojí teprve později. **Velmi se prohřešujeme proti vyvíjející se bytosti, když v době, kdy záleží na utváření paměti, klademe přílišné požadavky na rozum.** Rozum je duchovní síla, jež se rodí teprve s pohlavním dozráním. Teprve pak tedy přichází doba, kdy má dítě pojmout rozumem to, co si předtím vtisklo dobře do paměti. Ve druhém sedmiletí nesmí být duch vysoušen přemírou rozumových pojmů. Pro toto období tak platí, že v myšlení by nemělo být nic, co předtím neprošlo citem. **Zázitek musí vždy předcházet vědění – pojmu.**

I z těchto důvodů zastávají ve vyučování důležité místo symbolické představy a duchovní obrazy, kterými žáci přijímají tajemství přírody a zákonitosti života. Přistupují tak k záhadě bytí nejprve citem. Podobnost si však nelze vymyslet z materialisticko-smyslových představ. Taková by neučinila dojem. Zvláště zde musí pomáhat duchovní věda – vysvětlením kulturních obrazů zděděných v mytologiích, bájích, pohádkách, náboženstvích.

Tedy zatímco vědomý vychovatel nechává myšlení v tomto období vyvíjet se jakoby samo sebou, měl by působit na zdravý vývoj duševních sil citění a vůle. Kromě již zmiňovaných prožitků, podobenství a symbolů vede své svěřence k vnímání krás přírody a umění všeho druhu: K umění slova a k hudbě, k malbě, kresbě a harmonii barev – která rozvíjí celkově smysl pro krásu a doplňuje morální cit, i k umění tvarových forem – sochařství, architektuře. Radost ze života, láska k životu, síla k práci – to vše vyrůstá po celý život z pěstování smyslu pro krásu a umění.

Mladý člověk je tak vědomě a rovnoměrně rozvíjen a oslovován ze stran myšlení, citění a vůle.

Vyučovací proces by tedy neměl být redukován na pouhé zprostředkování vědomostí a dovedností. Má být výchovou v nejširším slova smyslu.

Učitel je ve waldorfských školách zároveň vychovatelem. Zvláště třídní učitel má významnou pozici, neboť provází děti ideálně celých devět let a minimálně v prvních ročnících by měl děti vyučovat všem hlavním předmětům, které jsou **vyučovány v epochách**. Jednotlivé epochy trvají dva až čtyři týdny. Obsahem epochy je pak určité téma, kterým se žáci v průběhu hlavního vyučování zabývají. V souvislém celku vyučování mohou v mladém člověku vznikat vjemy v podobě vnitřních obrazů, může se s daným tématem více propojit a díky uměleckým přístupům jej i prožít.

Témata epoch v jednotlivých předmětech opět zohledňují vývoj dětí ve 2. sedmiletí a potřeby jejich vyvíjejících se duševních schopností.

Nedílnou součástí vyučování je také eurytmie a kreslení forem.

Eurytmie ve waldorfské pedagogice slouží k harmonickému rozvoji dítěte propojením pohybu, řeči a hudby. Jejím hlavním účelem je podpořit celkový rozvoj těla, mysli a emocí, a to skrze vědomé pohybové vyjádření zvuků řeči a hudby. Ve waldorfských školách je eurytmie součástí výuky od první třídy až do vyšších ročníků a pomáhá dětem nejen v uměleckém, ale i osobnostním a intelektuálním rozvoji.

Kreslení forem je předmět , který se zaměřuje na rozvoj prostorového vnímání, jemné motoriky a vnitřní rovnováhy dítěte. Žáci kreslí plynulé, rytmické linie a symetrické tvary, které vycházejí z organických forem přírody. Tento proces jim pomáhá lépe vnímat geometrické, estetické a pohybové principy, což podporuje jejich kognitivní vývoj a soustředění.

1. TŘÍDA SE NESE V DUCHU POHÁDEK A MORÁLNÍCH PŘÍBĚHŮ, NESOUČÍCH V SOBĚ ZÁKLAD VNÍMÁNÍ DOBRA A ZLA PRO CELÝ ŽIVOT.

Vyučování je soustředěno do epoch kreslení forem, českého jazyka a matematiky. Kreslení forem představuje vynikající prostředek pro výuku psaní. Avšak kromě mnoha jiných aspektů (rozvoj temperamentu, charakteru, smyslu pro krásu) také výrazně rozvíjí budoucí myšlení skrze vůli. Způsobem, jakým se děti učí vést rovné čáry, oblouky a jejich nejrozmanitější kombinace, rozvíjí svou schopnost dávat svému myšlení a jednání v budoucím životě formu – řád, ale také pozorovat a číst tyto formy v okolním světě. Vyučování českého jazyka směřuje k uchopení kvality hlásek, rýmů a rytmů. Při odvozování tvaru písmen z vnějších obrazů či vnitřně prožité nálady (příběhy, pohádky) si může dítě vytvořit vztah k celému pozdějšímu psaní. Také v matematice se vychází od základních kvalit celistvosti a osobitosti čísel (obraz jednoty, duality, trojnosti...). Čtyři základní početní úkony se pak probírají současně a z hlediska důležitosti jsou rovnocenné. Od 1. ročníku se děti učí přímou metodou

– naslouchání, mluvení, zpěv – dva živé cizí jazyky. Psaní ani gramatika se ještě nevyučují. Výuka cizích jazyků probíhá ve vedlejších hodinách, stejně jako ruční práce, výtvarná, hudební a tělesná výchova.

Skrz celé vyučování se jako zlatá niť nese důležitý motiv – vytvořit pouto kolektivu a položit základ tomu, aby děti spolu uměly být, spolupracovat, pomáhat si a cítily se ve škole dobře a v bezpečí.

2. TŘÍDA POZNÁVÁ POLARITU BAJEK NA JEDNÉ STRANĚ A LEGEND NA DRUHÉ.

Bajky přináší svým obrazným způsobem hraniční projevy lidské přirozenosti (lakota, závist, lstivost atd.), legendy zase přesahují obraz člověka, který naopak povznese svou pudovou přirozenost a ze svého obrácení k Bohu čerpá sílu, aby mohl pomáhat ostatním.

Ve složení předmětů se druhá třída od první neliší. Z obsahu přichází do českého jazyka k velkým tiskacím písmenům malá tiskací a teprve se používá čítanka. Ta je také určitým zlatým hřebem tohoto ročníku, neboť čítanku rodiče sami (pod vedením učitele) sváží, napíší a ilustrují. To vše tajně a poté ji slavnostně předají svým dětem. **Počátek čtení je tak zcela jinou událostí než s běžným slabikářem.** Následuje čtení knih dle výběru učitele. Učebnice se nepoužívají (až na malé výjimky cvičebnic na druhém stupni).

Děti se seznamují s tvrdými a měkkými slabikami. V matematice se rozšíří číselná řada a osvojují se násobkové řady nadále pomocí rytmického pohybového cvičení. Ve formách se soustředíme na symetrii a plynoucí formy, které jsou významnou přípravou pro výuku psacího písma ve 3. ročníku. Velký prostor je stále – stejně jako v 1. třídě – ponechán rytmické práci a práci s vnitřními morálními obrazy sycenými bajkami a legendami.

VE 3. TŘÍDĚ DĚTI HNED V ÚVODU ROČNÍKU PROŽIJÍ VÝZNAMNOU EPOCHU „A BYLO SVĚTLO“, NA NIŽ NAVAŽUJE VYPRÁVĚNÍ ZE STARÉHO ZÁKONA.

Toto téma je opět velmi svázáno s vývojem dětí v tomto věku tzv. rubikonu. Mezi 9. a 10. rokem života dítěte přijde změna ve vnímání svého vlastního „já“. To do té doby vnímaly provázaně se svým okolím. Nyní jej – mnohdy bolestivě – vnímají jako samostatnou „jednotku“. Vnímají odděleně svůj vnitřní a vnější svět. I epochy z oblasti prvouky jsou soustředěny do témat, pomáhajících dětem tuto změnu lépe uchopit. **V tématech „Ze zrna chléb“ a „Řemesla a stavba domu“ doprovázíme dítě na jeho cestě „do světa“ a zároveň ho připravujeme na pozdější chápání hospodářských a ekologických souvislostí.** Těžiště při tom spočívá v konání – děti tedy zorají, osejí, sklídí, staví, budují, tvoří.

V českém jazyce se začíná s prvními gramatickými pravidly, v matematice přichází písemné početní operace. S prvním psaním se děti setkávají i v cizích jazycích.

VE 4. TŘÍDĚ JIŽ DĚTI HLEDÍ NA SVĚT S VĚTŠÍM ODSUPEM.

Ze světa, který pro ně dříve tvořil s nimi samotnými jednotný celek, se stává okolní svět, kterému se při vyučování věnují v epoše vlastivědy a v epoše o zvířatech. Ve vlastivědě se začíná pozorněji poznávat nejbližší okolí, první nauka o zvířatech začíná pozorováním člověka. Člověk je ve svém organismu nesespecializovaný, zatímco každý zvířecí druh má vyvinuté jednostranné specifické dovednosti. Dělení jednoty se objevuje i v matematice, kdy se děti seznamují se zlomky. V českém jazyce se probírají zejména slovní druhy a pádové otázky, které opět doplňují objevení a pojmenovávání okolního světa.

Nový pohled na stvoření světa přináší vyprávění z Eddy v příbězích severské mytologie. Do vyprávění se zařazují i české národní pověsti a pověsti slovanské.

Ve waldorfských školách je severská mytologie součástí učiva 4. třídy, protože odpovídá vývojové fázi dětí. Severské mýty jsou vnímány jako příběhy, které odrážejí sílu, odvahu a boj s překážkami – tedy témata, která jsou dětem v tomto období blízká. **Příběhy o Ódinovi, Thorovi a Lokim ukazují odvahu, sílu a důsledky rozhodnutí**, což dětem pomáhá pochopit morální hodnoty a zvládat výzvy.

5. TŘÍDA PŘEDSTAVUJE ZLATÝ STŘED MEZI PRVNÍM A DRUHÝM STUPNĚM ZÁKLADNÍ ŠKOLY.

V tomto období se ještě může projevovat dětský půvab bytí a vnímání světa dříve, než se ohlásí puberta se svými drsnějšími rysy a snahou pocitově se odlišit od okolí i vychovatele. Tato harmonie je ještě podpořena důležitým tématem tohoto ročníku – starořeckou olympiádou a prožitím myšlenky kalokagathia. Kromě obrazů ze života starého Řecka líčíme dětem v 5. třídě i obrazy ze staroindických, staroperských, mezopotamských a egyptských dějin. Témata třídy na rozhraní 1. a 2. stupně jsou tak určitým přechodem od mytologie do historie.

V přírodovědném vyučování přichází nauka o rostlinách v posloupnosti od nižších rostlin k vyšším – od hub až ke kvetoucím rostlinám – **jako fyzicky viditelný obraz narůstající vnitřní diferenciaci a vytváření nových schopností u vyvíjejícího se mladého člověka**. Jedním z důležitých cílů těchto epoch je umělecky a obrazně zprostředkovat dětem sounáležitost rostliny se Zemí. Ve vyučování se tedy tímto propojují dva důležité motivy – myšlenka evoluce a ekologický aspekt. Děti by měly prožít pocit spojitosti se Zemí a k ní náležejícímu světu rostlin, který je právě dnes, více než kdy jindy, doslova podmínkou přežití.

V 6. TŘÍDĚ PŘÍCHÁZÍ OKAMŽIK, KDY SE DÍTĚ NA PŘÍČINY JEVŮ V OKOLNÍM SVĚTĚ NEJEN PTÁ, ALE TAKÉ JE HLEDÁ.

Respektive v jeho chování je zřejmé, že je chce samo vytvořit, aby mohlo pozorovat účinky. Tento krok ve vývoji je opět brán na zřetel v obsahu učiva. V českém jazyce se žáci učí používat podmiňovací způsob k vyjádření různých možností děje v kauzální souvislosti (Kdybych..., tak bych...) a zároveň jsou při tom vedeni k rozlišování přání, úmyslu a reality. V matematice vede cesta k trojčlence, jako příprava logicky kauzálního myšlení, a procentovému počtu, jako k prvnímu matematickému zkoumání příčin. **V přírodovědném vyučování přichází vedle mineralogie poprvé i fyzika.** Těžko bychom hledali jinou oblast, která je tolik orientována na kauzalitu. Přitom v tuto chvíli vůbec nejde o fyzikální teorie a tvoření hypotéz, ale o zážitek základních fyzikálních jevů v oblasti akustiky, optiky, termiky, magnetismu a statické elektřiny.

Období, které se v 6. třídě probírá, zahrnuje přibližně dva tisíce let: Dějiny Říma a středověku až do roku 1400. V rámci tohoto časového období přechází historie z éry zakládání velkých kultur do dimenze lidských sporů a válek. Vůdčí historické osobnosti nyní vystupují silněji do popředí jako exponenti sociálních skupin. Velká pozornost je také dána důsledkům řecko-římských dějin až po dnešek a následkům křížových výprav pro kulturní vývoj střední Evropy.

Potravu pro duši pak ve vyprávěcí části vyučování přinášejí rytířské příběhy, líčící chrabré rytíře a jejich ctnosti i ctnosti šlechtných dam. Jako koruna tohoto ročníku je pak rytířská slavnost, kdy dospívající šestáci mohou přijmout obraz těchto ctností do svého duševního bohatství a čerpat z nich pro další bouřlivější období, ale i pro celý život.

V 7. TRÍDĚ SE DOSTÁVÁME K OBDOBÍ LIDSKÉHO VÝVOJE, KTERÉ DNES BÝVÁ VNÍMÁNO JAKO NEGATIVNĚ ZATÍŽENÉ PUBERTOU.

Děti zkrátka vstupují do zcela nového vztahu se světem. Kromě mnoha změn probíhajících jak ve fyzickém, tak duševním životě, se nyní ve zvýšené míře začíná rozvíjet pojmové myšlení. „Všechno prožívání se musí pozvednout do vlastního myšlení, jinak se otupuje a vytváří jen touhu po senzacích. Nemáme se zabývat strukturami a výsledky odborné vědy, ale základním prvkem vědecké činnosti: myšlením hledajícím souvislosti.“⁽³⁾

V tento okamžik se děti poprvé setkávají s chemií. Fenomenologicky vedené názorné vyučování anorganické chemie učí děti klást badatelské otázky a propojovat přemýšlivé pozorování s abstraktními pojmy. Důraz ve fyzice je kladen na hledání těžiště, rovnováha sil, zkoumání vzájemného působení těles a další pojmy základů mechaniky. **V zeměpisu se prochází jednotlivé světadíly, přičemž v popředí mají stát duchovní a kulturní poměry cizích zemí.** Toto téma se pak nejčastěji objevuje ve vyprávěcí části v podobě líčení objevitelských plaveb. Přírodopis pak předkládá dětem pojmy z oblasti výživy a zdravého životního stylu a dává tak podněty k vnímání souvislostí způsobu života a zdraví člověka. I v jazykové výchově jsou děti doprovázeny způsobem pomáhajícím jim najít „vlastní jazyk“ – samostatně koncipované referáty a vyprávění jsou doplňovány pěstováním sborové i sólové recitace. **V matematice se objevuje algebra a společně s geometrií** jsou školením vůle a rozvíjející se schopnosti úsudku.

8. TŘÍDA NABÍZÍ ŽÁKŮM DALŠÍ MOŽNOSTI, JAK UCHOPOVAT ZÁKONITOSTI SVĚTA.

V popředí opět vždy stojí člověk. Organické přírodní děje, které se v něm odehrávají, již vyžadují myšlení. Výuka v epochách chemie má tímto na rozdíl od 7. ročníku (anorganická chemie ve fenomenologickém pozorování) živý charakter. Mechanika ve fyzice se rozšiřuje i do jiných oblastí, např. v dějepise se odкрývá, jaké rozhodující změny způsobily úchvatné objevy z oblasti mechaniky v hospodářském životě a jaké s sebou přinesly i tíživé převraty v sociální sféře. **Téma průmyslové revoluce a významných technických objevů je základem vyprávěcí části napříč celým ročníkem.** Při vyučování přírodopisu, kdy se začíná s anatomií lidského těla, je jádrem důkladné vypracování kostry a mechaniky svalů a kostí. Z hlediska „hledání jazyka“ žáci zkoumají texty z pohledu převažujícího temperamentu. Z počátku není snadné příklady najít, stannou-li se však mladí lidé všímaví k temperamentově zabarveným výrazovým prostředkům, začnou se na sebe navzájem dívat jiným způsobem. Zvláštní pozornost patří také „přestrojení“, zakódování jazyka v metaforách, synekdochách atd. **Velkým projektem osmáků je ročníkové divadlo,** kdy je podstatným prvkem sociální součinnost, a ročníková práce, kdy mohou zúročit vše, co se naučili a čeho dosáhli, s cílem osvědčit se ve vlastní práci a prezentaci.

9. TŘÍDA BY DLE VÝCHOVY PO JEDNOTLIVÝCH SEDMILETÍCH MĚLA PATŘIT STŘEDNÍ ŠKOLE.

Mladí lidé v tomto věku dosahují nového stupně samostatnosti. Jejich vnitřní vztah ke světu je však ještě nejistý a je úkolem vychovatelů jej formovat. Tento vztah se vytváří mimo jiné prostřednictvím úsudku. Potřebují vyhledávat, odkrývat a nalézat souvislosti a vztahy ve světě kolem, důvěrně tento svět poznat a seznámit se s úkoly, které člověku klade. Což je následně i úkol celé střední školy. V 9. ročníku se tedy žáci zabývají novověkými dějinami. Nyní by měly v popředí stát vůdčí ideje a míra jejich uskutečnění. Na vývoj dějin je vědomě pohlíženo jako na něco, co vyžaduje další vývoj. Je třeba vést žáky k přemýšlení o ideálních a reálných

možnostech tohoto vývoje. Žáci prožívají vědoměji vlastní i cizí jednání, rozdíl mezi jednáním a řečí a ptají se po opravdovosti. V tom jim může pomoci v českém jazyce vědomé zacházení s psaným i čteným textem a předkládání životopisů významných osobností. Biografie významných osobností přináší učitel i ve vyprávěcí části. Možnost cvičit své formální a logické myšlení mají v matematice při úvodu do kombinatoriky a pravděpodobnosti. V geometrii by již plně měli dosáhnout prožitku tří rozměrů prostoru. Ve fyzice, chemii a biologii vedeme žáky k tomu, aby prožili, že svým myšlením mohou porozumět procesům ve světě, který je obklopuje. Zároveň u nich rozvíjíme porozumění pro ekologické a společenské aspekty a problémy.

Ucelený a na sebe v různých aspektech navazující soubor poznatků o vývoji člověka předložený nám Rudolfem Steinerem by tedy měl mladé lidi doprovázet k tomu, aby se stali pozemšťany v plném slova smyslu.

Zdroje:

1. Rudolf Steiner, *Výchova dítěte z hlediska duchovní vědy*
2. Tobias Richter (ed.), *Vzdělávací plán pro 1.–12.ročník waldorfské školy, Asociace waldorfských škol ČR, Praha 2013*
3. P. Buck/ M.v. Mackensen, *Naturphänomene erlebend verstehen, Köln 1990*

WŠ PŘÍBRAM A PŘIDRUŽENÉ AKTIVITY

„Léčivé jest pouze, když v zrcadle lidské duše se zračí celé společenství a ve společenství žije síla jednotlivé duše.“

Rudolf Steiner

Společnost Waldorfské školy Příbram je spolek zejména rodičů a učitelů, který se snaží podporovat školu a její společenství. Tato podpora se odehrává ve dvou rovinách: Finanční a koordinačně propojovací. Ve finanční rovině se jedná o správu a přerozdělování peněz z vybraných příspěvků a výtěžků akcí. Díky finanční podpoře mohou být realizovány vzdělávací a kulturní programy nad rámec běžného školního vzdělání, školní projekty a vybavení školy, školky a družiny. Důležitou součástí je sociální fond, díky němuž je umožněno účastnit se vzdělávacích akcí i dětem, jejichž rodiny nemohou tyto akce zaplatit.

V rovině komunitní se Společnost snaží o propojení učitelů a rodičů, a to zejména v oblasti osvěty ohledně waldorfské pedagogiky a jejího ducha, ale také při řešení různých problémů vyplývajících z chodu školy a z celospolečenského dění.

Aktivita společnosti se odehrává zejm. v rámci pravidelných měsíčních setkávání rady, kde se řeší úkoly společnosti a zároveň mají společenský charakter. Setkání jsou otevřená pro všechny rodiče, kteří jsou zde srdečně vítáni.

ANTHROPOSOFICKÁ SPOLEČNOST

Waldorfská pedagogika vychází z anthroposofického světového názoru. V Příbrami je aktivní pobočka anthroposofické společnosti, kde je možné se věnovat studiu této duchovní vědy. Každý vážný zájemce i ten, kdo chce jen nahlédnout, o co se jedná, může na schůzku pobočky přijít.

OBEC KŘESŤANŮ

V Příbrami působí též sbor Obce křesťanů – hnutí za náboženskou obnovu založené Rudolfem Steinerem. Přibližně čtyřikrát do roka se zde koná náboženský obřad, obřad pro děti a svobodné náboženství – povídání pro děti.

Rudolf Steiner ve své koncepci výchovy mluvil o zbožnosti jako o nejdůležitějším pocitu, k jakému můžeme dítě vychovávat. Pokud má někdo zájem pěstovat v sobě a svých dětech náboženské cítění, má možnost se akcí účastnit.

RODINNÉ CENTRUM POUPÁTKO

Rodinné centrum bylo založeno v roce 2003 z iniciativy několika uvědomělých maminek. Zpočátku se setkávaly v domácnosti, časem z této iniciativy vznikla waldorfská mateřská škola. V dnešní době je Poupátko členem Společnosti waldorfské školy Příbram a úzce se školou spolupracuje. Díky tomu má možnost využívat ke své činnosti prostory školy. Poupátko je první místem, kde mohou rodiče s nejmenšími dětmi prožívat aktivity v duchu waldorfské pedagogiky. Získávají náměty, jak svým dětem zprostředkovat prožívání rytmu dnů, týdnů a ročních období prostřednictvím her, básniček, písniček, pohádek či při společném tvoření.

Poupátko nabízí především pravidelná setkávání pro rodiče s malými dětmi (od miminek do 4 let věku) a také poskytuje podpůrný program pro těhotné ženy. V dopoledním programu je přirozený rytmus, střídají

se společné činnosti a volnější chvíle. Program začíná volnou hrou dětí, povídáním a přípravami. Poté se děti pozdraví se skřítkem a přivítají se několika básničkami a písničkami. V kroužku jsou voleny říkadla, prstové hry a písničky podle roční doby, počasí či aktuálního svátku. Následuje tvoření – z vlny, filcu, včelího vosku, dřeva, papíru nebo jiných přírodních materiálů se vyrábí hračky, ozdoby či dekorace na stolek ročních dob apod. Tvoření je připravené zejména pro maminky, děti se mohou samozřejmě také zapojit nebo si hrát. Přístup k dětem je v centru individuální a laskavý. Připraveny jsou pro ně dřevěné hračky, kostky, vláčky a krásné šité panenky. Samozřejmě maminky vždy připraví něco dobrého k jídlu a pití dle zásad zdravé výživy.

Prostor Poupátka má dřevěnou podlahu, nábytek, vše je v jemných, pastelových barvách, což spolu se zpěvem a tanečky (v programu) působí uklidňujícím, blahodárným dojmem na dětskou psychiku v dnešní uspěchané době.

Waldorfská mateřská a rodinná centra nefungují tak, jako waldorfské základní nebo mateřské školy. Neexistuje na to žádné vzdělávání a podmínky neurčuje žádný zodpovědný orgán. Můžeme tu mluvit jen o mateřských centrech, kde se jejich vedoucí nechávají dobrovolně inspirovat waldorfskou pedagogikou. Ty se setkávají v Kruhu mateřských center. Společně se snaží vyvinout novou kvalitu a vyměňovat si zkušenosti na různých úrovních.

BÝT WALDORFSKÝM RODIČEM

Waldorfské rodiče čeká oproti běžným školám vyšší míra angažovanosti. Tím, že svoje dítě dají do waldorfské školy, se i rodiče připojují do určitého kulturního proudu, který se vyznačuje mimo jiné aktivním přístupem k životu. **Dítě pouze neodkládáme do vzdělávacího ústavu a nechodíme reklamovat výsledky výchovy, ale sami jsme součástí společenství tvořeného učiteli, dětmi a rodiči.** Každý rodič by měl tedy zodpovědně zvážit, zda se chce na utváření tohoto společenství aktivně podílet. Pokud tomu tak není, a přesto se rozhodne své dítě dát do waldorfské školy, tak vlastně zneužívá energie ostatních a celé společenství oslabuje. Z popisu očekávaných aktivit bude zřejmé, proč tomu tak je.

První skupinu aktivit rodičů tvoří společné akce. Základem je účast na rodičovských schůzkách, kde se řeší život a problémy v jednotlivých třídách. Pokud se rodiče schůzek zúčastňují, lze značně omezit nežádoucí jevy ve třídě a posilovat klima pozitivní. Kromě třídních schůzek jsou ještě společné školní akce, kterých se rodiče účastní:

výroba čítanky, organizace svatojánské slavnosti, vánočního a velikonočního jarmarku, olympiády, středověké slavnosti, spolupráce na ročníkových pracích, ročníkovém divadle, péče o školní zahradu a prostředí tříd a družiny a mnoho dalších aktivit komunitního rozměru...

Jarmarků se zúčastní celá škola a každá třída má svůj vlastní „stánek“. Zejména na prvním stupni, než se toho ujmou děti samy, připravují třídní stánky rodiče. Dále se rodiče zúčastňují různých slavností: Vánoční spirála, svatomartinská slavnost, „letní slavnost“, ročníkové divadlo v 8. třídě...

Další a náročnější skupina aktivit se odehrává v každé domácnosti.

Výsledkem této práce je, aby děti chodily do školy patřičně připravené a v dobré kondici. Sem patří dodržování denního režimu, aby děti chodily vyspalé, což bohužel není vždy samozřejmost. Děti by měly být zvyklé na pravidelnou stravu a nenosit do školy sladkosti, které hojně rozdávají i dětem, jejichž rodiče o to nestojí. Také by měly být fyzicky přiměřeně zdatné, aby zvládly bez reptání vyjít na Svatou Horu a zvyklé respektovat dospělé a spolupracovat s kamarády. K těmto vnějším návykům dítěte

se připojuje i vnitřní obsah dětské duše, který by měl být kompatibilní s tématy jednotlivých ročníků. Výuce ve škole rozhodně neprospívá, pokud si dítě do první třídy přinese ve své duši místo klasických pohádek obsah akčních filmů nebo videoher. Takové dítě nemá o školní látku potom zájem a kazí atmosféru v celé třídě. **Je žádoucí, pokud dítě před nástupem do školy nepoužívá mobil, tablet, počítač apod. pokud možno vůbec a přístup k této technice je koordinován ve spolupráci se školou.** Naopak nejvhodnějším obsahem připravujícím děti na školu jsou klasické pohádky, popř. příběhy ze života.

Ideální pro společenství školy je, když se rodiče spojí s duchem školy a aktivně se zajímají o waldorfskou pedagogiku a antroposofii. Pokud k tomu plní i ostatní povinnosti, pak se stávají vzácnými pilíři celého společenství.

Závěrem chceme konstatovat to, čeho jste si při čtení jistě všimli. **Waldorfská výchova není volná výchova nebo dokonce „nevýchova“, je toho opakem.** Klade vysoké nároky na učitele a rodiče, zejména na znalosti principů výchovy, lásku k úloze vychovatele a vůli vykonat při výchově svého dítěte spoustu práce. Pokud to vše rodiče podstoupí, dostanou za to krásný dárek ve formě vědomé účasti na výchově svých dětí, navázání přátelských vztahů s podobně založenými rodiči a mnoha zajímavých zážitků, které by jinak neprožili.

Tuto brožuru vydává jako interní publikaci
Společnost Waldorfské školy Příbram, z.s.

Kontakt:
Hornická 327, Příbram II, 261 01 Příbram
IČO: 61099309

Příbram 5. května 2025, 1. vydání